

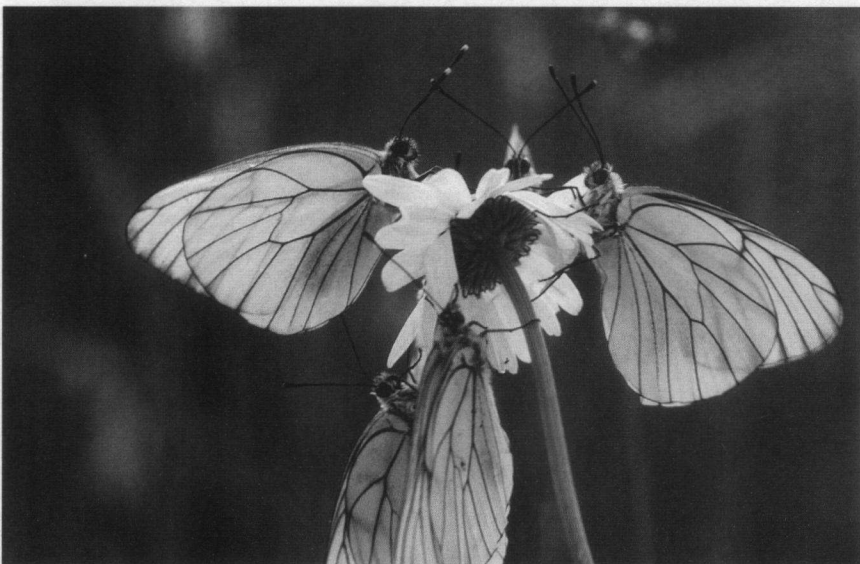
tekst:
Hans Smeenk

Slaapgezelschappen bij Groot geaderde witjes

Op de voorkant van het tijdschrift zag u ze al: in groepen slapende Groot geaderde witjes. Waarom gaan deze vlinders bij elkaar zitten?

Frankrijk, juni 1996, een kleine, eenvoudige camping bij Rosnay in het hart van het Parc naturel régional de la Brenne. Het aantrekkelijke van deze camping was vooral: je stapte over een droge sloot, klom over wat prikkeldraad en vervolgens stond je midden in de wonderwereld van de witjes. Groot geaderde witjes (*Aporia crataegi*) wel te verstaan. Groot geaderde witjes: ze zien er uit als vlinders die zo juist zijn weggefladderd

foto: Hans Smeenk

Een groep aan een Margriet hangende, slapende witjes.

uit een nog ongebruikt kleurboek. De zwarte vleugeladers scherp en duidelijk afgezet, de velden ertussen allemaal nog wit. Het lijkt alsof de Schepper heeft vergeten deze vlinder in te kleuren...

Het weiland: ongeveer vier hectare nog niet gemaaid of begraasd, volop bloeiend, kniehoog gras en een gedeelte met veel opslag van Meidoorn. Als meest opvallende kruiden stonden er Rode en Witte klaver, Margriet, Duizendblad en Biggekruid. Vooral de Rode klaver werd veel door de Groot geaderde witjes als nectarplant gebruikt. Nectarplant en waardplant (Meidoorn) samen op één

plek. In dit grasland werd dan ook door vele witjes de nacht doorgebracht.

Door zijn ietwat doorschijnende vleugels is het Groot geaderde witje een ideale vlinder voor een opname bij tegenlicht. Rustend op een Margriet zag ik er enkele 's avonds zitten. De dia's werden de volgende ochtend even na zonsopgang gemaakt. Toen volgde ook de ontdekking... Want behalve vele alleen slapende witjes bleken ook diverse Margrieten en Duizendbladen bezet met meerdere witjes tegelijk. Twee, drie, vier, vijf; ja, het maximum op één Margriet was negen. Absolute toppers waren een Veldzuring met veertien en een Duizendblad met vijftien exemplaren bij elkaar! Zo'n bloem boog dan wat door onder haar zware last. De Margrieten kregen, naast hun krans van witte lintbloemen, een extra krans van vlinders. Op die manier werd zo'n Margriet van composiet tot 'vlinderbloemige'.

Keuze slaapplaats

Groot geaderde witjes overnachten niet diep weggedoken in het gras maar zoeken bij voorkeur een bloemhoofdje op, ongeveer 20 tot 40 cm hoog, enigszins losstaand in de grasvegetatie. Zo zittend vangen ze 's morgens de eerste zonnestralen en drogen hun bedauwde vleugels sneller op. In dit grasland werd vooral geslapen op Margriet en Duizendblad.

In een ander, ongemaaid hooiland (la Carrière, Rosnay) zaten ze hoofdzakelijk op Knoopkruid en Varkenskerveltorkruid (een schermbloemige). De bloemkeuze lijkt dus afhankelijk te zijn van wat lokaal aanwezig is.

Zit er meer dan één Groot geaderd witje op bijvoorbeeld een Margriet, dan zitten ze in een kring om het gele hart. Bij grotere aantallen witjes per bloem wordt ook de onderzijde van de bloem gebruikt; sommige vlinders slapen dan als het ware 'op de kop'. Ook is het mogelijk dat er één of twee vlinders op de steel zitten te slapen.

Vragen

Een eerste vraag die zich voordeed was: hoe ligt de getalsverhouding tussen solitair slapende en in groepjes slapende

Groot geaderde witjes? Dit betekende dus tellen. Op vier achtereenvolgende ochtenden heb ik het weiland geïnventariseerd op rustende witjes. Dit moet rondom zonsopkomst gebeuren, op het moment dat de witjes nog stil en verstart op hun slaapbloem zitten. Genoemd werd het aantal witjes per bloem en de bloemsoort. Het bleek dat in het weiland twaalf tot veertig procent van de vlinders alleen sliep; de rest in groepjes variërend van twee tot maximaal vijftien exemplaren (zie tabel 1).

Op 11 juni zat veertig procent alleen, meer dan de beide dagen ervoor en de daaropvolgende dag. Een plausibele verklaring hiervoor is het feit dat op 10 juni laat in de namiddag een onweersbui losbarstte. Hierdoor zijn de vlinders kennelijk 'overvallen' en zijn er die nacht meer alleen blijven zitten.

Motivatie?

Een tweede vraag: zit er een bepaalde strategie achter het groepsgewijs slapen of, anders gesteld, heeft het overnachten in groepen bepaalde voordelen voor de vlinders?

Gegevens over slaapgezelschappen bij vlinders zijn vrij schaars in de literatuur. Een foto op bladzijde 176 van het boek 'Actie voor Vlinders' toont vijf blauwtjes op een grashalm met als onderschrift: 'Blauwtjes verzamelen zich vaak op zogenaamde slaappleatsen'. In de tekst wordt er verder niet op ingegaan. Op bladzijde 61 van het boek 'Vlinders van Europa' (Carter & Phillips) vinden we een foto van een samenscholing van Heideblauwtjes: 'een zeldzaam verschijnsel'. Voor blauwtjes is het dus geen onbekend verschijnsel, maar, hoe gewoon is 'vaak' en hoe ongewoon is 'zeldzaam'?

Ook Bink (1992) maakt melding van slaapgroepen (hoofdstuk 1.7). Dit samenscholingsgedrag zou vaker voorkomen in gebieden met een warmer klimaat. Beroemd zijn de massale overwinteringsplaatsen van de Monarchvlinders in Amerika. Van onze graslandvlinders noemt Bink met name de blauwtjes en de zandoogjes. In deze slaapgezelschappen zitten de mannetjes en de vrouwtjes door elkaar. Soms zitten er ook vlinders van andere soorten tussen die aansluiting hebben gezocht bij die soort die begonnen is bij elkaar te komen.

Geheel duidelijk is de achtergrond van dit slaapgedrag nog niet. Vaak hebben in gezelschap slapende vlinders een afweer tegen vogels; ontdekt een vogel 's avonds of 's morgens zo'n slaappleats, dan zal deze na een nare ervaring de rest met rust laten. Dit is een mogelijkheid die misschien geldt voor bepaalde soorten, maar blauwtjes en zandoogjes bijvoorbeeld zijn zeker niet giftig.

	9 juni aantal %	10 juni aantal %	11 juni aantal %	12 juni aantal %
alleen zittend	21 (21)	12 (12)	34 (41)	29 (20)
groepjes van 2	10 (20)	1 (2)	4 (10)	11 (15)
" " 3	6 (18)	6 (18)	2 (7)	8 (16)
" " 4	4 (16)	3 (12)	1 (5)	5 (13)
" " 5	5 (25)	1 (5)	1 (6)	3 (10)
" " 6	-	1 (6)	2 (14)	1 (4)
" " 7	-	1 (7)	1 (8)	-
" " 8	-	-	1 (10)	-
" " 9	-	-	-	2 (12)
" " 12	-	2 (24)	-	-
" " 14	-	1 (14)	-	-
" " 15	-	-	-	1 (10)
totaal aantal	100	100	84	149

Een andere verklaring voor dit nachtelijk samenscholingsgedrag is dan ook het volgende: Wellicht is het aantal geschikte structuren, namelijk de boven de vegetatie uitstekende bloemen, de beperkende factor. De vlinders zoeken eerst de beste plekken op en zitten daar dan vanzelf met meerdere exemplaren bijeen, omdat ze dat allemaal een favoriete plek vinden. Vooral bij een hoge populatiedichtheid zal dit eerder het geval zijn.

In het grasland naast de camping sliep een groot percentage van de Groot geaderde witjes in groepjes. Tijdens een vergelijkende, eenmalige inventarisatie van een ongemaaid hooiland van de boerderij La Carrière te Rosnay trof ik achttien slapende witjes aan, echter alle achttien solitair! Ook de Dambordjes (*Melanargia galathea*) in bovenvermeld hooiland sliepen alle apart. Grappig is nu juist dat Bink een foto toont van een slaapproep van Dambordjes.

Vegetatiestructuur in combinatie met het totaal aantal aanwezige vlinders zal waarschijnlijk een beslissende factor vormen voor het al of niet ontstaan van slaapgezelschappen.

Literatuur:

- Bink, F.A., 1992. Ecologische Atlas van de Dagvlinders van Noordwest-Europa. Schut en Co., Haarlem.
- Blab, J., e.a., 1989. Actie voor Vlinders, zo kunnen we ze redden. Uitgeverij M en P b.v., Weert.
- Carter, D & R. Phillips, 1983. Vlinders van Europa. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen.

Summary

During a summer holiday in France, a butterfly watcher made some observations on the roosting behaviour of Black-veined Whites (*Aporia crataegi*). He noticed that in a meadow, the butterflies perched predominantly on ox-eye daisy and cat's ear. Not only were there flowers with solitary butterflies, other flower-heads carried groups of between two and fifteen specimens. A clear explanation for this roosting behaviour cannot be given, though it may in some way be connected to the vegetation structure in the grassland.

Tabel 1: Aantal slaapproepen van Groot geaderde witjes verdeeld naar groepsgrootte. % = het percentage van het totale aantal die ochtend getelde vlinders (Rosnay, Fr.).